

Jurisprudential Analysis of the Role of Official Documents against the Crime of Money Laundering

Masoud Masoudinia¹, Mostafa Rajae Pour*², Mohsen Razmi³

1. Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Golbahar Branch, Islamic Azad University, Golbahar, Iran.

2. Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran.
(Corresponding Author)

3. Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Type of Article:

Original Research

Pages: 165-176

Corresponding Author's Info

ORCID: 0000-0003-2861-7494

TELL: +980000000000

Email: rajaeepoor025@mshdiau.ac.ir

Article history:

Received: 27 Feb 2025

Revised: 14 May 2025

Accepted: 28 June 2025

Published online: 22 Dec 2025

Keywords:

Official Document, Money Laundering, Judicial Edict, Judge's Knowledge, Wrongful Act, Taziri Punishment.

ABSTRACT

The official document is one of the most important and reliable tools to deal with the crime of money laundering, because the supervisor of the official authority has seen the criminal path of money laundering and in this way, stops the flow of money laundering. At the same time, it is also a way to commit the crime of money laundering because it is one of the main and primary choices to get rid of the income related to the crime due to the reliability or lack of a certain object, especially in communal properties, that the criminal buys immovable property. or other contracts such as mortgages, transforms and purifies the criminal act. Official documents for the crime of money laundering are a double-edged sword that can be effective both in committing the crime and in detecting the crime. Therefore, both the offenders and the victims adhere to official documents. This research is of a theoretical type and the research method is descriptive-analytical based on library information collection and referring to books and articles. Imamiyyah jurisprudence deals with the crime of money laundering in terms of "the sanctity of false possessions", "the sanctity of forbidden preamble" or the sanctity of "collaboration in wrongdoing and aggression" and using the rule of jurisprudence "Al-Tazir Bama Yarah Al-Hakim". From the point of view of jurisprudence and law, it is certain to assign Taziri punishment for money laundering, but in Imamiyyah jurisprudence, there is no information about the use of official documents to prevent the crime of money laundering and official documents are not recognized as independent evidence to prove the criminal act of money laundering. It can be recognized as proof of crime only in terms of judicial authority and in accordance with the judge's knowledge.

This is an open access article under the CC BY license. © 2025 The Authors.

How to Cite This Article: Masoudinia, M; Rajae Pour, M & Razmi, M (2025). "Jurisprudential Analysis of the Role of Official Documents against the Crime of Money Laundering". *Journal of Comparative Criminal Jurisprudence*, 5(4): 165-176.

انجمن علمی فقه‌پژای تطبیقی ایران

فصلنامه فقه‌پژای تطبیقی

دوره پنجم، شماره چهارم، زمستان ۱۴۰۴

تحلیل فقهی حقوقی جایگاه اسناد رسمی در قبال جرم پولشویی

مسعود مسعودی‌نیا^۱، مصطفی رجایی‌پور^{۲*}، محسن رزمی^۳

۱. گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد گلبهار، دانشگاه آزاد اسلامی، گلبهار، ایران.

۲. گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران. (نویسنده مسؤول)

۳. گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

چکیده

سند رسمی، یکی از مهم‌ترین و قابل اعتمادترین ابزار مقابله با جرم پولشویی است، زیرا ناظر مرجع رسمی، مسیر مجرمانه پولشویی را رویت کرده و از این طریق، توقیفی در جریان پولشویی به‌وجود می‌آورد. در عین حال، شیوه‌ای نیز برای ارتکاب جرم پولشویی است، زیرا به‌دلیل قابل اعتمادبودن و یا فقد عین معین به‌ویژه در املاک مشاعی، یکی از انتخاب‌های اصلی و اولیه برای خلاصی از درآمد مرتبط با جرم است که مجرم با خرید مال غیرمنقول و یا عقود دیگر مانند رهن، عمل مجرمانه را متحول و تطهیر می‌کند. اسناد رسمی در قبال جرم پولشویی، شمشیر دو لبه‌ای هستند که هم در ارتکاب جرم و هم در کشف جرم می‌توانند مؤثر باشد، لذا هم بزه‌کاران و هم بزه‌دیدگان، به اسناد رسمی متمسک می‌شوند. این تحقیق از نوع نظری بوده و روش تحقیق به‌صورت توصیفی - تحلیلی و بر مبنای جمع‌آوری اطلاعات به‌صورت کتابخانه‌ای و مراجعه به کتب و مقالات صورت گرفته است. فقه امامیه، با جرم پولشویی از باب «حرمت اکل مال بالباطل»، «حرمت مقدمه حرام» یا حرمت «تعاون بر اثم و عدوان» و مستفاد از قاعده فقهی «التعزیر بما یراه الحاکم» مقابله می‌کند. از نظر فقهی و حقوقی اختصاص کیفر تعزیری برای پولشویی محرز است، لیکن در فقه امامیه، در خصوص کاربرد سند رسمی در جلوگیری از جرم پولشویی مطلبی منعکس نشده است و اسناد رسمی به‌عنوان دلیل مستقل برای اثبات عمل مجرمانه جرم پولشویی شناخته نمی‌شود و تنها از حیث اماره قضایی و در راستای علم قاضی، می‌تواند به‌عنوان ادله اثبات جرم شناخته شود.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۱۶۵-۱۷۶

اطلاعات نویسنده مسؤول

کد ارکید: ۷۴۹۴-۲۸۶۱-۳-۰۰۰۰-۰۰۰۰

تلفن: +۹۸۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰

ایمیل: rajaeepoor025@mshdiau.ac.ir

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۰۹

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۴/۰۲/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۰۷

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۰/۰۱

واژگان کلیدی:

سند رسمی، پولشویی، اماره قضایی، علم قاضی، اکل مال بالباطل، کیفر تعزیری.

مقدمه

اسناد در حقوق ایران، از حیث اعتبار و نحوه تنظیم، به دو دسته عادی و رسمی تقسیم می‌شود که منظور از سند رسمی، سندی است که با رعایت تشریفات، در مرجع خاصی تنظیم می‌شود و سند عادی، هرگونه سندی است که فاقد شرایط سند رسمی باشد (آدابی، ۱۳۸۹: ۲۲؛ کاتوزیان، ۱۳۸۸: ۲۰۹). اگر موضوع سندی در اداره ثبت اسناد و املاک پیگیری شود، تنها به اسناد رسمی، توجه نموده و صلاحیت رسیدگی به اسناد عادی را ندارند، مگر این که حکم دادگاه، در تأیید سند عادی وجود داشته باشد (شمس، ۱۳۹۴: ۱/۱۳۶). دادگاه نیز به اسناد رسمی به دلیل عدم امکان طرح ادعای انکار و تردید نسبت به آنان، اعتبار بیشتری قائل است و یا در موارد خاصی اسناد عادی را به مانند اسناد رسمی معتبر می‌داند (شمس، ۱۳۹۴: ۳/۷۴). از سوی دیگر، پولشویی، پدیده مهم و تأثیرگذار در اقتصاد سیاست جهانی است. پولشویی، از جمله جرایم حوزه اقتصاد زیرزمینی یا اقتصاد غیررسمی، پنهان، گزارش نشده، سیاه و ... است که غالباً غیرقانونی و در اقتصاد تأثیرگذار بوده، ولی نشان و علائمی در آمار و ارقام اقتصادی از آنان وجود ندارد. در قبال جرم پولشویی نمی‌توان در فقه، برای آن تعریفی یافت. برخی از اندیشمندان بر این نظر هستند که از باب حکم ثانویه و وضعی، با لحاظ مسأله اضطرار و حسب شرایط خاص و مستحدثه، حکم اکل مال بالباطل بر این موضوع نیز اطلاق می‌گردد، لذا پولشویی از این منظر دارای حکم تکلیفی حرمت است و نوعی اعانت بر اثم محسوب می‌شود. ادله کیفر آن نیز

۱- ماده ۱۲۸۶ قانون مدنی ایران سال ۱۳۰۷ با اصلاحات بعدی: «سند بر دو نوع است: رسمی و عادی.»

۲- ماده ۱۲۸۷ قانون مدنی ایران سال ۱۳۰۷ با اصلاحات بعدی: «اسنادی که در اداره ثبت اسناد و املاک و یا دفاتر اسناد رسمی یا در نزد سایر مأمورین رسمی در حدود صلاحیت آن‌ها و بر طبق مقررات قانونی تنظیم شده باشند، رسمی است.»

۳- ماده ۱۲۸۹ قانون مدنی ایران سال ۱۳۰۷ با اصلاحات بعدی: «غیر از اسناد مذکور در ماده ۱۲۸۷ سایر اسناد عادی است.»

۴- سند رسمی از نظر قانون ثبت با سند رسمی از دیدگاه قانون مدنی فرق دارد، زیرا سند رسمی قانون ثبت، سندی است که مطابق مقررات و قوانین در دفاتر اسناد رسمی ثبت شده باشد، ولی در قانون مدنی دایره شمول آن وسیع‌تر است و به اسنادی که در اداره ثبت و یا دفاتر اسناد رسمی و یا نزد مأمورین صلاحیت‌دار تنظیم شود، سند رسمی گفته می‌شود. با این تعریف به نظر می‌رسد تعریف سند در قانون ثبت، اخص از تعریف مدنی می‌باشد. در قانون به عنوان مثال شناسنامه‌ای

همان ادله کیفر تعزیری یا حد افسادفی الارض است (گرایلی، ۱۳۸۹: ۱۸۱).

سؤال اصلی این تحقیق بدین شرح است: «از منظر فقهی حقوقی جرم‌شناختی جایگاه اسناد رسمی در پیشگیری از جرم پولشویی چیست؟» بر همین اساس، قرار است با بهره‌مندی از روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و استفاده از منابع کتابخانه‌ای به چهار هدف پرداخته می‌شود: نخست آن که با توجه به کارایی و تأثیرگذاری اسناد رسمی در ارتکاب جرم پولشویی، چگونگی ارتکاب این جرم با ابزار سند رسمی مورد بررسی قرار می‌گیرد؛ دوم آن که مسأله پیشگیری به وسیله سند رسمی لازم به توضیح است؛ سوم تحلیل فقهی در پراستای جایگاه اسناد رسمی در پیشگیری از جرم پولشویی ارائه شده است. در نهایت، به تحلیل حقوقی جرم‌شناختی پرداخته شده است.

لازم به ذکر است که آثار پیشینیان در خصوص پولشویی متعدد و متنوع است، ولی نزدیک‌ترین اثر به این تحقیق که هم دیدگاه فقه امامیه را بررسی کرده باشد و هم اسناد در آن مورد بررسی قرار گرفته باشد، عبارت‌اند از: ۱- کتاب «پولشویی از منظر فقه و حقوق موضوعه» (گرایلی، ۱۳۸۹)، اگرچه دیدگاه فقه امامیه در خصوص جرم پولشویی را بررسی کرده است، ولی به تأثیرگذاری سند رسمی در آن نپرداخته است؛ ۲- پایان‌نامه کارشناسی ارشد «ارزیابی مبارزه با پولشویی در ایران بر مبنای توصیه‌های سازمان بین‌المللی واکنش سریع (FATF)» (غفارپان حاتمی، ۱۳۹۴) به موضوع از منظر حقوق و اسناد بین‌المللی پرداخته و فاقد مطالعه فقهی است. در این تحقیق،

که در نزد مأمور ذی‌صلاح ثبت احوال تنظیم می‌شود، سند رسمی است، ولی با توجه به محتوای قانون ثبت و قانون دفاتر اسناد رسمی و آیین‌نامه‌های مربوطه در آن‌ها سند رسمی ثبتی نمی‌باشد و عرف ثبتی نیز آن را سند رسمی مصرح در قانون ثبت نمی‌داند.

۵- ماده ۱۲۹۲ قانون مدنی ایران سال ۱۳۰۷ با اصلاحات بعدی: «در مقابل اسناد رسمی یا اسنادی که اعتبار اسناد رسمی را دارد، انکار و تردید مسموع نیست و طرف می‌تواند ادعای جعلیت به اسناد مزبور کند یا ثابت نماید که اسناد مزبور به جهتی از جهات قانونی از اعتبار افتاده است.»

۶- ماده ۱۲۹۱ قانون مدنی ایران سال ۱۳۰۷ با اصلاحات بعدی: «اسناد عادی در دو مورد اعتبار اسناد رسمی را داشته، درباره طرفین و وراثت و قائم‌مقام آنان معتبر است: ۱- اگر طرفی که سند علیه او اقامه شده است، صدور آن را از منتسب‌الیه تصدیق نماید؛ ۲- هرگاه در محکمه ثابت شود که سند مزبور را طرفی که آن را تکذیب یا تردید کرده، فی‌الواقع امضا یا مهر کرده است.»

فرصت‌ها می‌داند که نظارت باعث می‌شود ضمن کاهش فرصت‌ها، دروغ و تزویر را در بلندمدت کشف نماید (گسن، ۱۳۹۲: ۱۱). فقدان نظارت، موجب بی‌نظمی می‌شود و ایجاد بی‌نظمی همان ارتکاب جرم است. شفاف‌سازی اقتصادی یا نظارت بر اقتصاد یکی از پایه‌های دموکراسی و ملازم با حق دانستن، شناخته شده است و به‌عنوان یکی از شرایط مهم برای ارتقای کیفیت عملکرد دولت در پاسخگویی و نیز محدود نمودن فساد محسوب می‌شود (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۷: ۱۴۹).

پولشویی در دو سطح خرد و کلان اتفاق می‌افتد. منظور از سطح خرد، پولشویی بدون دخالت دولت و صرفاً در سطح افراد شخصی قابل تحقق است (تجلی، ۱۳۹۰: ۲۸-۲۵). به‌طور مثال، با درآمد حاصل از جرم، زمین یا طلا خریده شود. ردیابی جرم پولشویی در سطح خرد کار چندان سختی نیست و شاید با بررسی حساب، این موضوع، قابل کشف و تعقیب باشد، اما منظور از سطح کلان، خلق جرایم شبکه‌ای و گسترده است که با دخالت دولت اتفاق افتاده و به‌نوعی، تأثیرگذار بر اقتصاد است. در پاسخ‌دهی به جرم پولشویی در سطح کلان، چند موضوع اهمیت دارد: نخست آن‌که در میان راهبرد کیفی در قبال این جرم، الگوی اقتصادی دولت نقش مهمی دارد، یعنی براساس الگوی اقتصادی، راهبرد مقابله انتخاب می‌شود (تجلی، ۱۳۹۰: ۳۱)؛ دوم، نقش دولت و میزان مداخله آن در اقتصاد است که نوع راهبرد پاسخ‌دهنده را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بر این اساس، پاسخ‌دهی به جرم پولشویی در سطح کلان از دو الگو بهره می‌برد: الگوی نخست، کلاسیک و سنتی است که سرکوب و واکنش را دربر دارد که به آن الگوی کنترل جرم گفته می‌شود؛ الگوی دوم، تنظیم اقتصادی و شفافیت و مبارزه با فساد است که راهبرد نوین محسوب می‌شود که به آن تنظیم‌گری گفته می‌شود، لذا دو نظام عدالت تشکیل می‌شود که عبارت‌اند از: نظام عدالت کیفی سنتی و نظام عدالت تنظیم‌گر اقتصادی. میان این دو نظام از منظر اهداف، مداخلات حقوقی در کنترل رفتارهای زیان‌بار، ماهیت آن، ماهیت کنترل، نهادهای تحقیقاتی و محاکم صالح کیفری، استانداردهای حقوقی، هدف و آماج ضمانت اجراها تفاوت وجود دارد. در هر دو نظام، نقاط ضعف و قوتی وجود دارد که در ارزیابی نهایی

سندسازی یکی از ابزارهای پولشویی توصیف شده است و نقش آن در ارتکاب جرم پولشویی تبیین شده است؛ ۳- پایان‌نامه کارشناسی ارشد «بررسی عوامل مؤثر بر فرایند مبارزه با پولشویی در بخش بین‌الملل بانک ملت» (دوستار، ۱۳۹۲) به اسناد بانکی در جرم پولشویی توجه دارد که چگونه صدور اسناد بانکی می‌تواند مانع از تحقق جرم پولشویی باشد. در این تحقیق نیز از تحلیل و بررسی فقهی موضوع و تأثیرگذار اسناد رسمی سخنی به میان نیامده و صرفاً نقش اسناد بانکی در مقابله با جرم پولشویی بررسی شده است، بدین ترتیب به‌نظر می‌رسد درخصوص اثر پیش روی، علی‌رغم وجود آثار متعدد و متنوع در قبال جرم پولشویی، ولی هیچ اثری به اهداف این تحقیق نپرداخته و از هر حیث نوین و فاقد پیشینه است.

۱- سند رسمی ابزاری برای ارتکاب جرم پولشویی

سند رسمی، از یک سو می‌تواند روند ارتکاب این جرایم را سرعت بخشد و از سوی دیگر، مانع ارتکاب این جرایم باشد. با این حال، سند رسمی، یکی از تسهیل‌کننده‌ترین راهکارهای پولشویی و تطهیر پول است. به‌طور مثال، درآمد ناشی از ارتکاب پولشویی، با تهیه سند رسمی مالکیت مال غیرمنقول، تطهیر می‌شود و با فروش سند رسمی، پول تمیز به چرخه بازمی‌گردد، لذا سند رسمی، در حکم پاک‌کننده کیفی‌های پول در جرم پولشویی است (توکلی، ۱۳۹۵: ۶۹-۶۴). پرداختن به موضوع جرم پولشویی، از موضوعات مهم و دشواری است که همواره اقتصاددانان و جرم‌شناسان به آن توجه دارند، زیرا این جرایم مبتنی بر فساد اقتصادی بوده و فساد اقتصادی، در هر جامعه‌ای تبعات و شرایطی را فراهم می‌کند که اولاً نظام اجرایی و قضایی به چالش می‌افتند (کشتکار، ۱۳۹۳: ۱۴۱)؛ ثانیاً آثار جرم به‌گونه‌ای است که صدمات متفاوتی را به بخش‌های مختلف جامعه وارد می‌سازد. فساد اقتصادی با حاکمیت خوب دچار تعارض است و یکی از مهم‌ترین چالش‌های قوه قضاییه در پیشگیری از جرم نیز قبول یا عدم قبول اصل بحران است که مقام نظارت در این زمینه نقش اصلی را ایفا می‌کند، ارتکاب برخی از جرایم مانند پولشویی نیز با تقویت نهاد نظارت، بهتر و سریع‌تر کشف و مقابله می‌شود. در جرم‌شناسی بزهکاری اقتصادی یا نظریه عمومی تزویر، درخصوص جایگاه نظارت، ارتکاب برخی از جرایم مانند جرایم کلاهبرداری را مبتنی بر

سند رسمی باشد و اساس سند عادی از بین برود (تفکریان، ۱۳۸۷: ۹۷-۹۹). این موضوع از این جهت که مخالف شرع (فقه امامیه) است، قابل پذیرش نیست (خدابخشی، ۱۳۹۲: ۱۰۴)، زیرا سند می‌تواند عادی یا رسمی باشد، حتی الزام به ثبت اموال غیرمنقول از طریق سند رسمی نیز نمی‌تواند مانع صدور سند عادی شود، زیرا ابتدا سند عادی (مبايعه‌نامه) متضمن توافق طرفین و مراحل اخذ ثمن به‌وجود می‌آید، سپس سند رسمی در دفترخانه اسناد رسمی ایجاد می‌شود (پيروزفر، ۱۳۸۵)، لذا در رویه فعلی نیز سند عادی بر سند رسمی، حتی در اموال غیرمنقول پیش‌قدم است. حقوق ایران، اگرچه تظاهر می‌کند که سند رسمی را والاتر از هرگونه سندی می‌داند، ولی با پذیرش امکان جعل آن از یک‌سو و از سوی دیگر امکان ابطال آن (به‌سادگی مانند دو شاهد غیرواقعی)، نشان می‌دهد بیش از هر چیز، ضعف در تقنین جایگاه اعتبار و ماهیت سند رسمی دارد.

یکی دیگر از گونه‌های تعارض که موجب بی‌اعتباری سند رسمی و تضییع حقوق دارندگان آن می‌شود و به‌عنوان نماد کاربردی سند رسمی در جرم پولشویی شناخته می‌شود، این است که در قبال یک ملک، سند رسمی به‌درستی صادر نشده باشد و حدود اربعه عین مال، با حدود اربعه و مساحت مندرج در سند همخوانی نداشته باشد (قائم‌مقامی و طاهری تفرشی، ۱۳۹۳: ۱۷۳). اگر در قبال بخشی از عین مال، سند دیگری نیز وجود داشته باشد، تعارض در اسناد (اسناد مالکیت معارض) به‌وجود می‌آید که تشخیص آن برعهده هیأت نظارت ثبت مطابق ماده ۲۵ قانون ثبت اسناد و املاک ۱۳۱۰ است یا این که اصلاً عین مال موجود نیست و سند رسمی، به‌صورت صوری صادر شده و مال غیرمنقول وجود خارجی ندارد. این موضوعات، عمدتاً ناشی از مشکلاتی در سازمان ثبت اسناد و املاک و رسوخ پولشویی و درآمد حاصل از آن در این سازمان است (باختر، ۱۳۸۸: ۹۳).

۲- سند رسمی ابزاری برای پیشگیری از جرم پولشویی

مهم‌ترین جلوه تأثیرگذاری سند رسمی در پیشگیری از جرم پولشویی، الزام به ثبت و صدور سند رسمی در قبال اموال غیرمنقول است (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۲: ۱۹). هرگونه انتقال

نظام عدالت کیفری سنتی ابزار قوی‌تری از نظام تنظیم‌گر اقتصادی در مبارزه با جرایم زیرزمینی دارد، ولی تأثیرپذیری و نفوذ آن کمتر از نظام تنظیم‌گر اقتصادی است. نظام تنظیم‌گر اقتصادی، نقش بیشتری در پیشگیری از زیان و خسارت‌های جرایم اقتصادی دارد و برای کنترل جرایم شرکتی و سازمان‌یافته مناسب‌تر است، با این حال ضعف در کنترل جرم، ضعف در شفافیت و قاطعیت و ضعف در تشخیص و صلاح‌دید نهادها موجب شده است تا نتوان به نظام تنظیم‌گر اقتصادی اعتماد نمود (حسینی و قورچی‌بیگی، ۱۳۹۴).

علاوه بر این، در ارتکاب جرم پولشویی از تعارضات اسناد رسمی نیز به‌خوبی استفاده می‌شود و نظام قضایی، در عمده موضوعات پولشویی، نه تنها با سند رسمی مواجه است، بلکه با حکم قضایی نیز روبه‌رو است که کشف جرم پولشویی را با سختی همراه می‌سازد. به‌طور مثال، سند رسمی توسط مجرمین پولشویی، با حکم دادگاه یا سند رسمی دیگر باطل می‌شود تا کشف جرم، در برخی از موارد، غیرممکن شود (دسوزا، ۱۳۹۶: ۱۳۶-۱۳۵).

سند رسمی علی‌رغم این که اصل بر صحت و غیرقابل ابطال بودن آن است، ولی در مواردی مانند وجود سند عادی و اثبات آن سند از طریق دادگاه، قابل ابطال است، حتی اگر مدت‌زمان طولانی از آن گذشته باشد یا ایادی مختلف نسبت به آن حقوق مالکانه داشته باشند یا تغییرات بنیادین نسبت به مال غیرمنقول صورت گرفته باشد (مردانی و رودی‌جانی، ۱۳۸۵: ۲۱۳). اساس امکان ابطال سند رسمی با ماهیت اعتباری آن در تعارض است، اگرچه قانون‌گذار در تلاش بوده تا در حداقل این مسأله اتفاق افتد، ولی این موضوع به‌مانند استثنایی توسعه یافته است که به موازات اعتبار اسناد رسمی پیشرفت کرده است (احمدی و احمدی، ۱۳۹۷). از منظر برخی از حقوق‌دانان، اعتبار اسناد رسمی که قرار است از طریق سند عادی مخدوش شود، به معنی آن است که جایگاه سند رسمی هنوز در حقوق ایران تثبیت نشده است (بهرامی، ۱۳۹۱: ۴۵-۴۱). زمانی که مرجع خاص و شرایط خاص برای صدور سند پیش‌بینی شود، دیگر پذیرفته نیست که سندی که از طریق مرجع و قانون خاص صادر می‌شود، به‌سادگی قابل ابطال باشد. تنها راهکار این است که معامله اموال غیرمنقول صرفاً با صدور

جرایم اقتصادی یکی از مقامات استانداری استان تهران، مشخص شد که نامبرده پس از تصدی مسؤولیت در فاصله ۹ ماه، بیش از صدهکتار زمین به نام خود سند تنظیم کرده است و کشف جرم، با صدور اسناد رسمی، امکان‌پذیر بوده است (باقری و شعبانی، ۱۳۹۲: ۱۵۵).

در مثال دیگری، پیشگیری از ارتکاب جرم پولشویی توسط سردفتران، این‌گونه محقق می‌شود که سردفتران در صورت مشاهده موارد مجرمانه، بلافاصله موضوع را گزارش داده و یا به اطلاع همکاران خود می‌رسانند تا ناشی از عدم اطلاع سردفتری، جرم محقق نمی‌شود (اصغرزاده بناب، ۱۳۹۱: ۲۹-۲۸). همین شرایط گاهی موجب رویه ثبتی می‌شود. به‌طور مثال، برای تهیه سند اقرارنامه بذل مهریه، از چند سردفتر شکایت شد که سردفتران با زوج هماهنگی کرده و زوجه ادعا نمود که در شرایط غیرعادی اقدام به امضای سند کرده است. سردفتران برای این امر نیز رویه‌ای ایجاد کردند که تهیه سند رسمی اقرارنامه بذل مهریه زوجه صرفاً با شهادت دو شاهد و ثبت شهادت آنان برای پیشگیری از ادعاهای واهی زوجه ممکن است، لذا پیشگیری از جرم پولشویی، به‌وسیله سند رسمی و سردفتر آگاه و هوشیار قابل تحقق است (توکلی، ۱۳۹۵: ۲۱۶).

۳- تحلیل فقهی جایگاه اسناد رسمی در قبال جرم پولشویی

جرم‌نگاری پولشویی در قوانین جمهوری اسلامی ایران علاوه‌بر این که ناشی از وجود مفسده و آسیب به ابعاد مختلف جامعه بوده است، با مبانی فقهی شیعه سازگار است. براساس آن مبانی نیز حرمت دارد. مقابله با فساد اقتصادی، دارای مبانی فقهی است (گرایلی، ۱۳۸۹: ۳۶). به‌هرحال، پولشویی، نوعی تحصیل مال از طریق نامشروع است. در فقه، تحصیل نامشروع همان اکل مال بالباطل است. در قرآن کریم آیاتی وجود دارد که دلالت بر «حرمت اکل مال به باطل» می‌نماید. علاوه‌بر این، اصولاً «وسیله» در تحقق جرم تأثیری ندارد، هرچند در بعضی جرایم، وسیله در تحقق ماهیت جرم مؤثر است و در برخی دیگر، می‌تواند موجب تشدید مجازات شود. در جرایمی

این اموال، باید در دفاتر املاک ثبت گردد که این موضوع حسب نظارت بر عملکرد ثبتی، به سادگی ممکن نیست و صرفاً پولشویی باید ناشی از فساد در مرجع ثبتی باشد، زیرا مرجع ثبتی، مسیر مالکیت افراد را بررسی می‌کند و در صورتی که غیر از حکم قضایی باشد، سخت‌گیری و نظارت دارد (حجاریان، ۱۳۹۰: ۱۹۰). درخصوص جرم پولشویی و سند رسمی لازم است این توضیح داده شود که اساساً جرایم بقیه‌سفیدان توسط افراد مرتبط با دولت به وقوع می‌پیوندد. موضوع تأمین مالی تروریسم که درخصوص پیوستن به سازمان «FATF» نیز می‌باشد، انعکاس دیگری از نقش دولت در جرایم اقتصادی است. موضوع قاچاق کالا و ارز نیز با دولت و نهادهای دولتی ارتباط دارد و ستاد مبارزه با مفاسد اقتصادی نیز، متصل به بدنه دولت است که نظام دولتی را در شرایط فعلی راهگشا در برخورد با جرایم اقتصادی توصیف می‌کند (محمدی مغنجویی، ۱۳۹۶: ۸۶۴). موضوعاتی مانند مواد مخدر و سایر جرایم اقتصادی مانند احتکار، پولشویی معاملات دولتی، اساساً در زمین دولت اتفاق می‌افتد. به‌عبارت دیگر، دولت نظام اقتصادی است که این نظام، اهداف مشخصی دارد. این دولت است که می‌تواند مجرمان اقتصادی را ناتوان کرده و پیش از نمایان شدن تدابیر واکنشی یا ناتوان‌گرایی کیفری، مؤثر است، زیرا کیفر هیچ‌گاه با جرم اقتصادی نمی‌تواند تناسب کافی و مکفی را داشته باشد و ضمانت اجراهای کیفری برای سرزنش‌پذیری کافی به‌نظر نمی‌رسد. در این شرایط، سند رسمی که در دفاتر اسناد رسمی زیرمجموعه قوه قضاییه یا در دوائر دولتی زیرمجموعه قوه مجریه تهیه می‌شود، مانعی برای ارتکاب جرایم اقتصادی است، زیرا افراد صالح و خاص، صلاحیت صدور این اسناد را دارند که ارتکاب جرم توسط آنان از یک‌سو کمتر محقق می‌شود و از سوی دیگر، نظارت بر عملکرد آنان وجود دارد. به‌نظر می‌رسد اسناد رسمی و الزام به ارائه آن، بیش از آن که ابزار ارتکاب جرم باشد، هم مانع ارتکاب جرم برای مجرمین حسابگر است و رهگیری عمل مجرمانه به‌سادگی صورت می‌گیرد. در پرونده اقتصادی مختلفی مشاهده می‌شود که با صدور اسناد رسمی فعالیت اقتصادی قابل مشاهده است. در پرونده رسیدگی به

مشابه صدر آیه ۲۹ سوره نساء است که می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ»

۱- آیه ۱۸۸ سوره بقره آمده است: «وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدُلُّوا بِهَا إِلَى الْحُكْمِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ» این قسمت از آیه شریفه،

الحاکم» نیز، مقابله با جرم را در فقه امامیه هموار می‌سازد (حسینی عاملی، ۱۴۱۹: ۲۰۹-۲۰۶؛ محقق حلی، ۱۴۰۸: ۱۰۳/۲). تکلیف جرم پولشویی ناظر به کیفر تعزیری مشخص است. درخصوص جایگاه فقهی سند رسمی این بحث مطرح است که سند رسمی جزء ادله مستقل اثبات جرم در شرع مقدس مطرح نشده است، یعنی در فقه، ادله اثبات جرم در موضوع کیفری، به اقرار، شهادت (بینه)، سوگند تمرکز و توجه دارند و علم قاضی را در موضوعات کیفری و امارت قضایی را در موضوعات حقوقی به‌عنوان دلیل پذیرفته هستند. به‌عبارت دیگر، سند جزء ادله اثباتی در حقوق ایران و در موضوع وصیت در فقه مطرح است، ولی در موضوعات کیفری، سند دلیل مستقلی محسوب نمی‌شود. موادی مانند ماده ۱۳۰۹ قانون مدنی نشان داده است که سند، بر بینه و حتی کلیه ادله نیز، ارجحیت دارد. سوای از این که این موضوع دارای مبانی فقهی است یا خیر، به‌هرحال، سند رسمی در موضوعات کیفری، چه در فقه امامیه و چه در حقوق ایران، دلیل مستقل مطرح نشده و به‌موجب ماده ۱۶۰ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ اساساً سند رسمی فاقد جایگاه در حوزه اثبات جرم است. برخی از محققان به‌درستی با تأکید بر ماده ۱۶۲ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، سند را یکی از مهم‌ترین امارات قضایی می‌دانند. در عمده جرایم اقتصادی به‌ویژه کلاه‌برداری و پولشویی، از سند رسمی در قالب معاملات صوری استفاده می‌شود که برای بزهکار، شیوه مطمئن و قابل دفاعی است و برای نظام قضایی، با عنایت به تاریخ و قطعیت این اسناد، اماره‌ای بر ارتکاب جرم است، لذا سند رسمی، اگرچه در زمره ادله اثبات جرم صراحتاً نیامده است، ولی در علم قضایی و اماره محسوب‌شدن آن، هیچ شک و ابهامی وجود ندارد. از میان فقها، تنها صاحب جواهرالکلام است که این موضوع را در کتاب قضا مطرح می‌کند که علم قاضی، از آن جهت اولویت دارد که از یک‌سو بهره‌مند از امارات قضایی است و از سوی دیگر، تحقق عدالت با آن ممکن می‌شود (نجفی، ۱۳۸۸: ۱۷/۲۲۳). سند (اعم از عادی و رسمی) در نظر

مانند جعل و تزویر، ضرب سکه قلب، افترا به‌وسیله اوراق چاپی و جرایم مطبوعاتی، وجود وسیله خاص برای تحقق جرم، ضروری است. در کلاه‌برداری و پولشویی نیز نوع وسیله در ماهیت جرم مؤثر است و به‌کاربردن وسیله متقلبانه، از عناصر اصلی رکن مادی جرم است (محقق داماد، ۱۴۰۲: ۲۳۵-۲۳۲).

در تحصیل مال از طریق نامشروع، مال به‌وسیله شیوه و طریقی که قانون‌گذار آن شیوه را غیرقانونی اعلام نموده، به‌دست آمده باشد، بنابراین در صورتی که مرتکب بدواً مالی اخذ نماید، سپس از طریق غیرقانونی، جهت عدم استرداد مال استفاده نماید، اقدام مرتکب مشمول این جرم نیست (موسوی خوئی، ۱۴۱۷: ۲۰۲-۱۹۹)، لذا صرف تحصیل مال واجد این عنوان مجرمانه نخواهد بود، بلکه باید میان رفتار مرتکب که واجد وصف غیرقانونی است و تحصیل مال، رابطه علیت یا سببیت برقرار شود. احراز رابطه علیت یا سببیت بین فعل مجرمانه و نتیجه مترتب بر آن، در همه جرایم مقید، لازم است و از مباحث مهم رکن مادی است. «در رابطه علیت یا سببیت در پی اثبات ارتباط نتیجه مجرمانه با رفتار مرتکب می‌باشیم و این که در واقع مرتکب، عامل به‌وجودآورنده نتیجه مجرمانه است. به‌دیگر سخن، رابطه علیت یا سببیت، حلقه اتصال دو عنصر از رکن مادی (رفتار مجرمانه - نتیجه مجرمانه) است، به‌گونه‌ای که از نظر منطقی و عرفی بتوان گفت نتیجه مجرمانه ناشی از رفتار مرتکب بوده است، گرچه ممکن است شرایط دیگری نیز در کنار عامل (رفتار مجرمانه) تحقق یابد» (مکارم شیرازی، ۱۴۲۵: ۲۶۶). اگر مال تحصیل‌شده به علتی غیر از به‌کارگیری از طرق نامشروع تحصیل شود و بین عمل او و تحصیل مال رابطه علیت یا سببیت احراز نشود، وقوع جرم تحصیل مال از طریق نامشروع، منتفی است (طوسی، ۱۳۸۷: ۳۳۱).

مقابله با جرم پولشویی در فقه امامیه، از طریق وجود حرمت در قبال فعل مجرمانه و یا اطلاق کلیات ادله در قبال موضوع حرمت «اکل مال بالباطل» است. قواعد فقهی «حرمت مقدمه حرام» یا حرمت «تعاون بر اثم و عدوان» و «التعزیر بما یراه

۲- ماده ۱۶۲ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲: «هرگاه ادله‌ای که موضوعیت دارد فاقد شرایط شرعی و قانونی لازم باشد، می‌تواند به‌عنوان اماره قضایی مورد استناد قرار گیرد مشروط بر این که همراه با قرائن و امارات دیگر موجب علم قاضی شود.»

۱- در مقابل سند رسمی یا سندی که اعتبار آن در محکمه محرز شده، دعوی که مخالف با مفاد یا مندرجات آن باشد، به شهادت اثبات نمی‌گردد.

۲- ماده ۱۶۰ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲: «ادله اثبات جرم عبارت از اقرار، شهادت، قسامه و سوگند در موارد مقرر قانونی و علم قاضی است...»

مجهول (ماده ۴۷۲ قانون مدنی) جعله نامشروع یا غیرعقلایی (ماده ۵۷۰ قانون مدنی)، ضمان دین ما لم یجب (ماده ۶۹۱ قانون مدنی) ضمانت تردیدی (ماده ۶۹۴ قانون مدنی) تعلیق در ضمان (ماده ۶۹۹ قانون مدنی) اشتباه در شخص یا موضوع صلح (مواد ۷۶۲ و ۷۶۷ قانون مدنی). یکی از مهم‌ترین مصادیق این دسته، معاله صوری با قصد فرار از دین (ماده ۲۱۸ قانون مدنی) است. رویکرد قانون‌گذار ایران در سال ۱۳۰۷، ناظر بر عدم نفوذ این معاملات بوده و در اصلاحیه ۱۳۷۰، تغییر دیدگاه قانون‌گذار مشهود است، بدین نحو که صراحت بر بطلان این معاملات دارد، البته این استدلال توسط برخی از محققان ارائه شده که بطلان معامله به قصد فرار از دین، صرفاً به دلیل صوری بودن معامله است و همچنان حکم معامله به قصد فرار از دین عدم نفوذ است و صوری بودن موجب بطلان آن شده است، لذا بطلان در این ماده به موضوع «صوری بودن معامله» و تعارض صورت با قصد بازمی‌گردد، لذا معامله صوری در هر حال، اعم از این که به قصد فرار از دین باشد یا نباشد، باطل دانسته می‌شود، اما معامله واقعی، ولو به قصد فرار از دین، بین دو طرف نافذ و در برابر اشخاص ثالث «غیر قابل استناد» می‌باشد (کاتوزیان، ۱۳۸۸: ۱۶۴).

سند رسمی در کشف جرم پولشویی از آن جهت اهمیت دارد که سند رسمی وسیله ارتکاب جرم است. ابطال اسناد رسمی به دلیل فقدان شرایط اساسی معامله یا صوری بودن آن، از دعوی پرتکرار در محاکم حقوقی است (زرعت، ۱۳۹۲: ۱۰۹).

صاحب جواهرالکلام، به منزله اماره قضایی در علم قاضی است که جنبه سلبی یا اثباتی خود را ایفا می‌کند (نجفی، ۱۳۸۸: ۲۲۶/۱۷).

۴- تحلیل حقوقی جایگاه اسناد رسمی در قبال جرم پولشویی

سند رسمی حجیت و اعتبار در حوزه حقوق خصوصی دارد که در موضوعات کیفری هم تأثیرگذار است. مبتنی بر آیه ۲۸۲ سوره بقره، اعتبار اسناد در قرآن کریم آمده است. این جایگاه قرآنی اسناد رسمی موجب می‌شود تا در موضوعات کیفری نیز، سند رسمی، مبنای اندیشه قاضی قرار گیرد و علم قاضی با کمک اسناد رسمی شکل بگیرد. به طور مثال، اگر از طریق سند رسمی، معاملات صوری صورت گیرد و هدف از ارتکاب آن، پولشویی باشد، سند رسمی، دلیل برای قاضی است، ضمن این که معامله با اسناد رسمی در چنین حالتی، نوعی از معاملات منهی محسوب می‌شود که نهی به ارکان معامله (فقط شرایط اساسی صحت معامله) بازمی‌گردد. منظور از شرایط اساسی صحت معامله، صرفاً موارد مدرج در ماده ۱۹۰ قانون مدنی است که پیش‌تر توضیح داده شده است. وقف بر مقاصد غیرمشروع (ماده ۶۶ قانون مدنی) معامله با الفاظ و اشارات مبین قصد (۱۹۴ قانون مدنی) معامله در حالت مستی و ... (ماده ۱۹۵ قانون مدنی) معامله با محجور (ماده ۲۱۲ قانون مدنی) معاله با جهت نامشروع تصریح شده (ماده ۲۱۷ قانون مدنی) معامله در فرض عدم امکان تسلیم مبیع (ماده ۳۴۸ قانون مدنی) معامله با مبیع ناموجود (ماده ۳۶۱ قانون مدنی) اجاره عین

۶- «معامله با اشخاصی که بالغ یا عاقل یا رشید نیستند به واسطه عدم اهلیت باطل است.»

۷- «در معامله لازم نیست که جهت آن تصریح شود ولی اگر تصریح شده باشد مشروع باشد، والا معامله باطل است.»

۸- «... یا چیزی که با بیع قدرت بر تسلیم آن ندارد، باطل است.»

۹- «اگر در بیع عین معین معلوم شود که مبیع وجود نداشته، بیع باطل است.»

۱- «عین مستأجره باید معین باشد و اجاره عین مجهول یا مردد باطل است.»

۱- «جعل بر عمل نامشروع و یا بر عمل غیرعقلایی باطل است.»

۱- «ضمان دینی که هنوز سبب آن ایجاد نشده است، باطل است.»

۱- «... ضمانت یکی از چند دین به نحو تردید باطل است.»

۱- «تعلیق در ضمان مثل این که ضامن قید کند که اگر مدیون نداد، من ضامنم باطل است...»

۱- «اگر دو طرف مصالحه و یا در مورد صلح اشتباهی واقع شده باشد، صلح باطل است...»

اگر بعد از صلح معلوم گردد که موضوع صلح متغی بوده است، صلح باطل است.»

۱- «هرگاه معلوم شود که معامله به قصد فرار از دین به طور صوری انجام شده، آن معامه باطل است.»

۱- «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَعْتُمْ بَدِّئُوا بِالْحَقِّ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ» (سوره بقره، آیه ۲۸۲) «وَلَا يَنْبَغُ أَنْ يَكْتَبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلَلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا؛ ای اهل ایمان، چون به قرض و نسیه معامله کنید تا زمانی معین، سند و نوشته در میان باشد و بایست نویسنده درستکاری معامله میان شما را بنویسد و نباید کاتب از نوشتن خودداری کند که خدا به وی نوشتن آموخته، پس باید بنویسد و مدیون باید مطالب را املا کند و از خدا بترسد و از آن چه مقرر شده، چیزی نگاهد...»

۲- برای مطالعه در خصوص سند رسمی به آثار رجوع کنید: عندلیب و علیدوست، ۱۳۹۹؛ ساجدی و دیگران، ۱۴۰۰؛ عباسی اتویی و همکاران، ۱۴۰۱؛ احسانی فر، ۱۳۹۶؛ علمی مقدم و چمکاران، ۱۳۹۸.

۳- «وقف بر مقاصد غیرمشروع باطل است.»

۴- «الفاظ و اشارات و اعمال دیگر که متعاملین به وسیله آن انشای معامله می‌نماید، باید موافق باشد، به نحوی که احد طرفین همان عقدی را قبول که طرف دیگر قصد انشای او را داشته است، والا معامله باطل خواهد بود.»

۵- «اگر کسی در حال مستی یا بیهوشی یا در خواب معامله نماید، آن معامله به واسطه فقدان قصد باطل است.»

سوای از تأثیرگذاری اسناد رسمی، حکم وضعی معاملات صورت گرفته به وسیله سند رسمی در جرم پولشویی نیز اهمیت دارد. آنچه از ارتکاب جرم پولشویی به وسیله اسناد رسمی باقی می‌ماند، اموال زیر است:

۱- اموالی که جرم پولشویی در راستای تطهیر آنان ارتکاب شده است. در این خصوص فقها و حقوق دانان رویکرد یکسانی دارند. به طور مثال، پول یا مال نامشروعی که قرار است در چرخه پولشویی تطهیر شود (موضوع جرم). این اموال به دلیل تحصیل از طریق نامشروع و ارتکاب عمل مجرمانه، در فقه به عنوان مصداق «اکل مال بالباطل» شناخته می‌شود. این اموال از نظر حقوقی غیرقابل تصاحب است و به نفع دولت ضبط می‌شود (انصاری، ۱۳۹۲: ۸۴/۱؛ کاتوزیان، ۱۳۸۸: ۱۵۸).

۲- درآمد ناشی از ارتکاب جرم پولشویی که منافع حاصل از ارتکاب جرم است. این موضوع نیز در فقه امامیه و با نهی تحریمی و صریح مواجه است. از نظر حقوقی نیز چون از طریق نامشروع کسب شده است، موجب مالکیت نمی‌گردد (عاملی جبعی (شهید ثانی)، ۱۴۱۳: ۱۳۰/۹؛ کاتوزیان، ۱۳۸۸: ۱۹۰).

۳- درآمد ناشی از ارتکاب جرم پولشویی که مورد معامله دیگری قرار گرفته باشد. اموال منقول و غیرمنقول به وسیله این درآمد منتقل شده باشد. کلیه معاملات ناشی از جرم، موجب مالکیت مستقر نمی‌شود و باطل است (نجفی، ۱۳۸۸: ۳۷۴/۴؛ کاتوزیان، ۱۳۸۸: ۲۶۰).

بدین ترتیب اسناد رسمی که ناشی از جرم پولشویی صادر شده است، از نظر حقوقی با حکم ابطال روبه‌رو است، زیرا شرایط اساسی صحت معامله را ندارد (کاتوزیان، ۱۳۸۸: ۲۵۸) و به دلیل وجود نهی از چنین معامله‌ای، باطل دانسته می‌شود (انصاری، ۱۳۹۲: ۸۰/۱-۹۶). اگر سند رسمی ابتدا به درستی صادر شود، ولی در مقاصد مجرمانه استفاده شود و وسیله ارتکاب جرم شود، قابل اعاده به وضع سابق است و مالکیت ناشی از سند مذکور منتقل نمی‌شود، بلکه مالکیت سابق به قوت خود باقی است و درآمد پس از آن یا ناشی از آن، باطل است (زراعت، ۱۳۹۲: ۳۳۳-۳۳۴).

نتیجه‌گیری

به طور مثال، در راستای استفاده از ارز قاچاق، صدور سند مالکیت موجب تطهیر می‌شود. این موضوع با انجام معاملات پیاپی و صدور وکالت‌نامه‌های رسمی، یکی از شیوه اولیه جرم پولشویی است. در کلام یکی از محققان، این موضوع به عنوان قرینه ارتکاب جرم پولشویی مورد استناد در مرجع قضایی بوده که هر سندی که صادر شده، مجدد وکالت‌نامه بلاعزل توسط خریدار برای فروشنده صادر شده است. این موضوع با ذات معامله و انتقال ملکیت هم‌خوانی ندارد و ارتکاب جرم پولشویی ناشی از صدور اسناد وکالت‌نامه بلاعزل پس از تنظیم سند رسمی، دلالت بر صوری بودن آن دانسته شده است (توسلی‌زاده، ۱۳۹۲: ۲۷۲؛ ابراهیمی، ۱۳۹۰: ۱۱۸).

سند رسمی در جلوگیری از جرم پولشویی دو کاربرد مهم را دارد: اولاً پیشگیری از جرم پولشویی در قبال کلیه اسناد رسمی تنها زمانی محقق می‌شود که سردفتر عالماً عامداً هم بازی (مشارکت یا معون) بزهکاران نباشد. در این صورت، کشف عمل مجرمانه، سخت‌تر است. به عبارت دیگر، گزارش بزهکاری توسط سردفتر صورت می‌گیرد و پیشگیری قابل تحقق است. به طور مثال، در پرونده‌ای، رفتار غیرعادی فروشنده در تنظیم سند رسمی در زمان حضور نزد سردفتر، کشف‌کننده غیرواقعی بودن انتقال و پوششی بودن برای ارتکاب جرم دیگر است (نورزاد، ۱۳۸۹: ۳۶۳)؛ ثانیاً سوای از وظیفه هشیاری و اطلاع‌رسانی ارتکاب جرم، این موضوع اهمیت دارد که تحولات ثبتی مانع کلاهبرداری شده است و این موضوع در جرم پولشویی نیز تأثیرگذار است. از سال ۱۳۹۴، امکان اعطای وکالت بلاعزل انتقال در قبال اموال تنها زمانی محقق شده است که با سند وکالت‌نامه رسمی دیگری تعارض نداشته باشد و همین امر موجب شد تا از صدور اسناد متعارض در قبال اموال به‌ویژه املاک مشاعی به حداقل برسد. جرم پولشویی نیز که از نوعی جرم مرکب و با توسل به جرایم دیگر محقق می‌شود، می‌تواند از تحولات ثبتی استفاده کند (ملاز میان، ۱۳۸۷: ۲۴۳-۲۴۱). به طور مثال، نحوه دریافت ثمن در سابقه ثبتی اسناد رسمی درج گردد. همچنین در زمان استعلام از اداره ثبت اسناد و املاک، وجود وکالت‌نامه متعارض با سند نیز استخراج شود (خلفی، ۱۳۸۸: ۸۸).

می‌شود. اسناد رسمی یا وسیله ارتکاب جرم و یا موضوع جرم پولشویی هستند. در هر دو حالت، اعتبار سند رسمی قبل از ارتکاب اعمال مجرمانه باقی است و تحولات مجرمانه نسبت به آن، موجب ابطال آن می‌شود، باید به وضع سابق اعاده گردد. لازم به ذکر است که ارتکاب جرم علیه اسناد رسمی، اعتبار وضع سابق آن را زائل نمی‌کند.

ملاحظات اخلاقی: در این پژوهش تمامی ملاحظات اخلاقی رعایت گردیده است.

تعارض منافع: نگارش این مقاله، فاقد هرگونه تعارض منافی بوده است.

سهام نویسندگان: مقاله به صورت مشترک توسط نویسندگان انجام گرفته است.

تشکر و قدردانی: ابراز نشده است.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین مالی انجام گرفته است.

منابع و مأخذ

- ابراهیمی، شهرام (۱۳۹۰). *جرم‌شناسی پیشگیری*. تهران: انتشارات میزان.

- احسانی‌فر، احمد. (۱۳۹۶). «ادله قرآنی اعتبار سند رسمی و چیرگی آن بر دیگر ادله اثبات دعوا». *دو فصلنامه قرآن، فقه و حقوق اسلامی*، ۷(۷): ۱۵۶-۱۲۷.

- احمدی، خلیل و احمدی، علیرضا (۱۳۹۷). «ابطال مزایده در قانون اجرای احکام مدنی و آیین‌نامه اجرای مفاد اسناد رسمی». *دو فصلنامه دانش و پژوهش حقوقی*، ۱(۴): ۲۶-۱.

- اصغرزاده بناب، مصطفی. (۱۳۹۱). *حقوق ثبت کاربردی، دعوی و اعتراضات ثبتی مربوط به املاک*. تهران: انتشارات مجد.

- انصاری، مرتضی (۱۳۹۲). *المکاسب المحرمه*. جلد اول، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).

پولشویی، جرمی مبتنی بر درآمدهای مرتبط با جرم است. عمده موضوعات مربوط با درآمدهای مرتبط با جرم، به دو دسته تقسیم می‌شود: دسته اول، درآمدهای مرتبط با جرم مبتنی بر ادله اجتهادی است که در قبال آن به صورت مستقیم یا غیرمستقیم، حکم تکلیفی حرمت یا کراهت وجود دارد و تحصیل مال از طریق آن، نامشروع دانسته شده و بنابر دلیل قرآن، سنت، اجماع و عقل، اکل مال بالباطل تلقی می‌گردد و تحصیل نامشروع مال است، در این خصوص، جرم پولشویی نیز از ادله اجتهادی بهره می‌برد؛ دسته دوم، درآمدهای مرتبط با جرم مبتنی بر ادله فقهی و قواعد فقهی است و مبتنی بر نیاز جامعه بر پایه قواعد تعزیری است، لذا جرم پولشویی به استناد استفاده از کیفر تعزیری، دارای مبانی فقهی است، زیرا از یک سو، اکل مال بالباطل حرمت دارد و از سوی دیگر، برای این حرمت، با استفاده از تعزیر غیرمنصوص شرعی، مورد مقابله قرار می‌گیرد. علاوه بر این، سند رسمی، موضوعی است که علاوه بر رویکرد فقهی در خصوص جرم پولشویی، می‌تواند ابزاری برای ارتکاب یا مانعی برای آن باشد.

نتیجه تحقیق این است که سند رسمی، می‌تواند هم در راستای ارتکاب آن و هم در راستای مقابله و پیشگیری از آن کاربرد داشته باشد، مضافاً این که فقه امامیه، مقابله با جرم پولشویی از باب «حرمت اکل مال بالباطل»، «حرمت مقدمه حرام» یا حرمت «تعاون بر اثم و عدوان» و مستفاد از قاعده فقهی «التعزیر بما یراه الحاکم» مورد تأیید است.

از نظر فقهی و حقوقی حکم پولشویی و اختصاص کیفر تعزیری برای آن محرز است، اما موضوع و دغدغه اصلی این تحقیق، یافتن دیدگاه فقه امامیه و حقوق ایران در قبال «جایگاه اسناد رسمی در قبال جرم پولشویی» است. اسناد رسمی به عنوان دلیل مستقل برای اثبات عمل مجرمانه شناخته نمی‌شود، بلکه اماره و قراین قضایی هستند، مانند ارجاع امر به کارشناسی (برخلاف ادله اثبات دعوی در امور حقوقی که اسناد و کارشناسی، ادله مستقل محسوب می‌شوند). صاحب جواهرالکلام نیز صراحتاً به اماره بودن سند در ادله اثباتی جرم تأکید دارد، لذا به وسیله اسناد رسمی، کشف جرم پولشویی ممکن است. از نظر حقوق ایران نیز همین رویکرد دنبال

- آدابی، حمیدرضا (۱۳۸۹). حقوق ثبت تخصصی. تهران: جنگل.
- باختر، احمد (۱۳۸۸). قانون ثبت اسناد و املاک در رویه قضایی (با تجدید نظر کلی). تهران: انتشارات خرسندی.
- باقری، مصطفی و شعبانی، عیسی (۱۳۹۲). حقوق کاربردی حکم غیابی و نحوه اعتراض به آن در مقررات و رویه قضایی. تهران: انتشارات جنگل، جاودانه.
- بهرامی، داریوش (۱۳۹۱). حقوق ثبت املاک. تهران: انتشارات میزان.
- پیروزفر، اکبر (۱۳۸۵). «تسهیل تنظیم اسناد در دفاتر اسناد رسمی». مجله بانک و اقتصاد، ۷۸: ۴۶-۴۹.
- تجلی، سیدآیت... (۱۳۹۰). مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم در بانک‌ها. تهران: انتشارات آراد کتاب.
- تفکریان، محمود (۱۳۸۷). حقوق ثبت املاک. تهران: انتشارات بینه.
- توسلی‌زاده، توران (۱۳۹۲). پیشگیری از جرایم اقتصادی. تهران: انتشارات جنگل.
- توکلی، پرویز (۱۳۹۵). آموزش مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم به زبان ساده: چگونه در دام پولشویان گرفتار نشویم؟. تهران: انتشارات سبحان.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۸۲). حقوق ثبت. تهران: انتشارات کتابخانه گنج دانش.
- حجاریان، حمید (۱۳۹۰). مروری بر قانون ثبت اسناد و املاک. تهران: انتشارات آیلاز.
- حسینی عاملی، سیدمحمدجواد (۱۴۱۹). مفتاح الکرامه فی شرح قواعد العلامه. قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- حسینی، سیدمحمد و قورچی‌بیگی، مجید (۱۳۹۴). «تحلیل بزه‌دیده‌شناختی جرایم یقه‌سفیدها». فصلنامه پژوهش حقوق کیفری، ۳(۱۰): ۹-۴۰.
- خدابخشی، عبدالله (۱۳۹۲). مبانی فقهی آیین دادرسی مدنی و تأثیر آن در رویه قضایی. تهران: انتشارات شرکت سهامی انتشار.
- خلفی، محمود (۱۳۸۸). مبانی حقوقی پیشگیری از جرم. تهران: انتشارات میزان.
- دسوزا، جاش (۱۳۹۶). تأمین مالی تروریسم، پولشویی و فرار مالیاتی. ترجمه آزاد معاونت پژوهش و تولید علم [دانشگاه اطلاعات و امنیت ملی]. تهران: مؤسسه چاپ و انتشارات.
- دوستار، محمد (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر بر فرایند مبارزه با پولشویی در بخش بین‌الملل بانک ملت. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، نام استاد راهنما محمدجواد محمودی، گیلان: دانشگاه گیلان.
- زراعت، عباس (۱۳۹۲). خودآموز مکاسب. تهران: انتشارات خرسندی.
- ساجدی، مهدی و امساک، نوید (۱۴۰۰). «رویکردشناسی فقهی تقدم اسناد رسمی بر عادی در نظام مسائل قضای اسلامی (پیشنهاد اصلاحیه قانون ثبت اسناد)». نشریه مطالعات فقه و حقوق اسلامی، ۱۳(۲۵): ۲۸۹-۳۱۲.
- شمس، عبدالله (۱۳۹۴). آیین دادرسی مدنی (دوره پیشرفته). جلد اول و سوم، تهران: انتشارات دراک.
- طوسی، ابوجعفرمحمد (۱۳۸۷). المبسوط فی فقه الإمامیه. تهران: المکتبه المرتضویه لإحياء الآثار الجعفریه.
- عاملی جبعی (شهید ثانی)، زین‌الدین (۱۴۱۳). مسالك الأفهام إلى تنقیح شرائع الإسلام. جلد نهم، قم: مؤسسه المعارف الإسلامیه.
- عباسی اتویی، محمد؛ بابایی‌مهر، علی و قاسمی، داوود (۱۴۰۱). «جایگاه اسناد رسمی در امنیت مالی شهروندان در فقه امامیه و حقوق موضوعه». پژوهش‌نامه حقوق تطبیقی، ۱۶(۱): ۱۸۷-۲۰۵.
- علمی مقدم، علی؛ غلامپور، محمدرضا و بخشنده، علیرضا (۱۳۹۸). «بررسی اعتبار شهادت در مقابل سند رسمی در فقه

- و حقوق موضوعه». ماهنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران. ۳(۳): ۴۹۷-۵۱۳.
- عندلیب، حسین و علیدوست، ابوالقاسم (۱۳۹۹). «تعارض بین و سند رسمی از دیدگاه فقه و حقوق موضوعه ایران (پیشنهاد اصلاح ماده ۱۳۰۹ قانون مدنی)». فصلنامه جستارهای فقهی و اصولی، ۶(۴): ۱۰۳-۱۳۲.
- غفاریان حاتمی، امیر (۱۳۹۴). ارزیابی مبارزه با پولشویی در ایران بر مبنای توصیه‌های سازمان بین‌المللی واکنش سریع (FATF). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، نیشابور: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات خراسان رضوی.
- قائم‌مقامی، علی و طاهری تفرشی، رضا (۱۳۹۳). فرهنگ تخصصی پولشویی و تأمین مالی تروریسم. تهران: انتشارات تاش.
- کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۸). قواعد عمومی قراردادها. تهران: انتشارات انتشار.
- کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۸). عقود معین. تهران: انتشارات گنج دانش.
- کشتکار، مریم (۱۳۹۳). رویکرد و نظارت مبتنی بر ریسک برای پیشگیری از پولشویی و تأمین مالی تروریسم. مدیریت کل مقررات، مجوزهای بانکی و مبارزه با پولشویی اداره مبارزه با پولشویی. تهران: نشر بانک مرکزی.
- گرایلی، محمدباقر (۱۳۸۹). پولشویی از منظر فقه و حقوق موضوعه. تهران: انتشارات بنیاد پژوهش‌های اسلامی.
- گسن، رمون (۱۳۹۲). جرم‌شناسی بزهکاری اقتصادی (نظریه عمومی تزویر). ترجمه شهرام ابراهیمی. تهران: انتشارات میزان.
- محقق حلی، نجم‌الدین جعفر (۱۴۰۸). شرایع‌الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام. جلد دوم، قم: مؤسسه اسماعیلیان.
- محقق داماد، سیدمصطفی (۱۴۰۲). تحصیل نامشروع مال در حقوق اسلامی. تهران: مرکز نشر علوم اسلامی.
- محمدی مغانجوقی، فاطمه (۱۳۹۶). ناتوان‌سازی مجرمان اقتصادی. دانشنامه علوم جنایی اقتصادی، تهران: انتشارات میزان.
- مردانی، نادر و رودی‌جانی، محمدمجتبی (۱۳۸۵). «استثنائات وارده بر توقیف اموال در قانون اجرای احکام مدنی». مجله کانون وکلا، ۱۹۲-۱۹۳: ۲۰۹-۲۲۱.
- مکارم شیرازی، ناصر (۱۴۲۵). أنوار الفقاهه کتاب البیع (المکارم). قم: مدرسه الإمام علی بن ابی‌طالب (ع).
- ملازمیان، مسعود (۱۳۸۷). سیاست جنایی تقنینی ایران در جرایم اقتصادی. تهران: انتشارات جاودانه.
- موسوی خوئی، سیدابوالقاسم (۱۴۱۷). مصباح‌الفقاهه (المکاسب). قم: انتشارات انصاریان.
- نجفی ابرندآبادی، علی‌حسین (۱۳۸۷). تقریرات حقوق کیفری اقتصادی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشکده شهید بهشتی.
- نجفی، محمدحسن (۱۳۸۸). جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام. ترجمه علی‌اکبر نایب‌زاده، جلد چهارم و هفدهم، تهران: انتشارات خرسندی.
- نورزاد، مجتبی (۱۳۸۹). جرایم اقتصادی در حقوق کیفری ایران. تهران: انتشارات جنگل.